

Περὶ τοῦ Θηρίου στὸ Κοράνιο (ΚΖ', 84)

Ἰωάννη Ἐ. Κωτούλα*

Στὴν εἰκοστὴ ἑβδομῆ σούρα τοῦ Κορανίου, ἡ ὁποία ἐπιγράφεται Ὁ μύρμηξ¹, ὑπάρχει μία ἐνδιαφέρουσα εἰκονολογικὴ καὶ συμβολικὴ παράδοση, ἡ ὁποία σχετίζεται μὲ τὴν εὐρύτερη ἱστορικὴ παράδοση χριστιανικοῦ ἀποκαλυπτικισμοῦ τῆς δυτικῆς Ἀσίας καὶ τοῦ μονοθεϊστικοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ μεσογειακοῦ κόσμου. Πρόκειται γιὰ τὴν περιγραφή τοῦ Θηρίου τῆς Γῆς (Dabbat al-Ard):

Ὅταν ἀπαγγελθῆ κατ' αὐτῶν ἡ ἀπόφασις, καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς προσεγγίση, τότε θὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῆς γῆς τρομερόν τι θηρίον ὅπερ θὰ εἴπῃ αὐτοῖς ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἐπίστευσαν μετὰ σταθερότητος τὰ ἡμέτερα σημεῖα².

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ Θηρίου ἐπὶ τῆς γῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ἰσλαμικὴ παράδοση, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σημεῖα (ashrat ἢ malamati) τῆς ἐλεύσεως τῆς Ἑσχάτης Ἡμέρας. Τὸ Θηρίο θὰ ἐμφανισθῆ ἄφ' ὅτου σημειωθοῦν ἰδιότυπες καὶ ἀντικανονικὲς φυσικὲς ἐκδηλώσεις, ὅπως ὅταν ὁ ἥλιος ἀνατείλει στὴ Δύση ἀντὶ τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ Θηρίον περιγράφεται ἀναλυτικῶς στὸ βιβλίον *Tadhkirah* τοῦ ἱμάμη Abu 'Abdullah Al-Qurtubi (1214-1273), ἐνὸς διάσημου λογίου τῆς σχολῆς Μαλίκι, ὁ ὁποῖος ἔδρευε στὴν Κόρδοβα τῆς ὑπὸ ἰσλαμικὴ κυριαρχία Ἰβηρικῆς Χερσονήσου³. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ

* Ὁ Ἰωάννης Ἐ. Κωτούλας εἶναι διδάκτωρ Γεωπολιτικῆς, διδάκτωρ Ἱστορίας καὶ διδάσκων τοῦ Ἑθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Ἡ σούρα αὐτὴ ἔχει συντεθῆ κατὰ τὴν παραμονὴ τοῦ Μωάμεθ στὴ Μέκκα, χρονολογεῖται δὲ στὸ ὄγδοο ἔτος τῆς παραμονῆς του στὴν Μέκκα. Βλ. E. M. Wherry, *A Comprehensive Commentary on the Quran Comprising Sale's Translation and Preliminary Discourse, with Additional Notes and Emendations*, vol. III, Trübner and Co., London 1885, σ. 237.

2. Τὸ Ἱερὸν Κοράνιον, ΚΘ', 84.

3. Ὁ Al-Qurtubi συνέγραψε ἓνα ἐκτενὲς ἔργο 12 τόμων μὲ σχόλια στὸ Κοράνιο (*Tafsir al-Qurtubi*).

έξωτερικά χαρακτηριστικά του, τὸ Θηρίο περιγράφεται ὡς ἓνα χιμαιρικό πλάσμα, τὸ ὁποῖο συνδυάζει στοιχεῖα ἀπὸ πολυάριθμα ζῶα. Τὸ Θηρίο ἔχει ὕψος ἐξήντα πήχεων καὶ μεικτὰ μορφολογικὰ χαρακτηριστικά. Στὸ *Tadhkirah* ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς γιὰ τὸ Θηρίον:

Ὁ Ibn Jurayj ἀνέφερε ὅτι ὁ Ibn al-Zubayr περιέγραψε τὸ Θηρίο καὶ εἶπε: «Ἡ κεφαλή του εἶναι ὅπως αὐτὴ ἐνὸς ταύρου, οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι ὅπως αὐτοὶ ἐνὸς χοίρου, τὰ ὦτα του εἶναι ὅπως αὐτὰ ἐνὸς ἐλέφαντα, τὰ κέρατά του εἶναι ὅπως αὐτὰ μιᾶς ἐλάφου, ὁ λαιμός του εἶναι ὅπως αὐτὸς μιᾶς στρουθοκαμήλου, τὸ στήθος του εἶναι ὅπως τὸ στήθος ἐνὸς λέοντος, τὸ χρῶμα του εἶναι ὅπως τὸ χρῶμα μιᾶς τίγρεως, οἱ γοφοὶ του εἶναι ὅπως οἱ γοφοὶ μιᾶς γαλῆς, ἡ οὐρά του εἶναι ὅπως ἡ οὐρά ἐνὸς κριοῦ καὶ τὰ πόδια του εἶναι ὅπως τὰ πόδια μιᾶς καμήλου. Ἀνάμεσα σὲ κάθε ζεῦγος τῶν μελῶν του ὑπάρχει ἀπόσταση δώδεκα πήχεων⁴.

Κατὰ τὴν παράδοση, τὸ Θηρίο θὰ ἐξέλθει ἀπὸ ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἰσλαμικὰ τεμένη στὴ Μέκκα ἢ –βάσει ἄλλων ἐκδοχῶν– στὸ ὄρος Σαφᾶ ἢ στὴν περιοχὴ τοῦ Ταγιέφ. Τὸ Θηρίο θὰ ἀπευθυνθεῖ στὴν ἀνθρωπότητα ἐπιτιμώντας τὴν γιὰ τὴν ἔλλειψη σεβασμοῦ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀπόδοση τῶν νενομισμένων τιμῶν, ἐνῶ σύμφωνα μὲ ὀρισμένες παραδόσεις θὰ ἀπευθυνθεῖ στοὺς ἀνθρώπους χρησιμοποιώντας τὴν ἀραβικὴ γλῶσσα⁵. Τὸ Θηρίο θὰ φέρει τὴ ράβδο τοῦ Μωυσῆ καὶ τὴ Σφραγίδα τοῦ Σολομῶντος ἐνῶ, ἀπευθυνόμενο πρὸς ὄσους δὲν πίστευσαν, θὰ πληξεί τὸ πρόσωπο αὐτῶν⁶. Πάνω στὸ μέτωπο καθ' ἐνός, ὁ ὁποῖος δὲν πίστευσε στὴν ἀληθινὴ θρησκεία, θὰ ἀναγράφεται ὅτι αὐτὸς προορίζεται γιὰ τὴν Κόλαση, ἐνῶ τὸ πρόσωπό του θὰ μαυρισθεῖ. Ἀντιθέτως οἱ πιστοὶ θὰ ἔχουν τὴν τύχη νὰ φωτισθεῖ τὸ πρόσωπό τους ἀπὸ τὴ Σφραγίδα τοῦ Σολομῶντος καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου ἐνός ἐκάστου ἐξ αὐτῶν θὰ ἀναγράφεται ὅτι αὐτὸς προορίζεται νὰ μεταβεῖ στὸν Παράδεισο⁷.

4. Sale, *Prel Disc Sect IV*, 85. Σὲ ὀρισμένες ἄλλες περιγραφὲς στὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Θηρίου προστίθενται πετερά. Βλ. *The Koran translated into English from the Original Arabic by George Sale with Explanatory Notes from the Most Approved Commentators and Sale's Preliminary Discourse, with an Introduction by Sir Edward Denison Ross*, Frederick Warne and Co. Ltd., London and New York, σ. 376, σημ. 2.

5. *The Koran translated into English from the Original Arabic by George Sale...*, ὁ.π., σσ. 85-6.

6. *The Koran translated into English from the Original Arabic by George Sale...*, ὁ.π., σ. 376, σημ. 3.

7. Ahmadiyya Muslim Community (ed.), *The English Commentary of the Holy Quran*, vol. 4, London 1963, σσ. 1988-9.

Ἡ ἀραβικὴ λέξις, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν περιγραφὴ τοῦ Θηρίου, *dabba* (πληθ. *dawdbb*), ἀναφέρεται σὲ ὁποιοδήποτε ζωντανὸ πλάσμα, τὸ ὁποῖο κρατᾷ ὀριζόντια στάση τοῦ σώματος αὐτοῦ, καθὼς κινεῖται. Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται συνήθως γιὰ νὰ προσδιορίσει τετράποδα ζῶα ὅπως ἵππους, ὄνους, ἡμιόνους ἢ καμήλους. Ἀκόμη καὶ ὁ Μπουράκ, ὁ ἡμιόνος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν παράδοση χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Προφήτη Μωάμεθ γιὰ τὴν ἀνάληψή του στοὺς οὐρανοὺς, προσδιορίζεται μὲ τὴν ὀνομασία *dabby al-Ghiitl*. Ἄλλες ἐρμηνεῖες τῆς λέξεως *dabba* συσχετίζονται αὐτὴ μὲ κάποιον ἔντομο, ὅπως οἱ τερμίτες. Μία ἄλλη ὀνομασία τοῦ Θηρίου, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται στὰ κείμενα τῆς ἰσλαμικῆς παραδόσεως, εἶναι *Al Jassasa*, ὁ Ὠτακουστής⁸.

Ἡ περιγραφὴ τοῦ Θηρίου στὸ κείμενο τοῦ Κορανίου εἶναι πιθανώτατα ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὰ ἀποκαλυπτικὰ χριστιανικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶχαν γνωρίσει ἰδιαίτερη διάδοσις στὴν εὐρύτερη περιοχὴ. Τὰ χριστιανικὰ ἀποκαλυπτικὰ κείμενα ἦταν γνωστὰ στὴ Δυτικὴ Ἀσία μεταξὺ τῶν ἀραμαιοφώνων καὶ ἀραβοφώνων πληθυσμῶν. Στὴν Ἀποκάλυψιν (περ. 90) τοῦ Ἰωάννου ἀπαντᾷ ἡ ἐξῆς περιγραφὴ τοῦ Θηρίου:

Καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἶχε κέρατα δύο ὅμοια ἀρνίῳ καὶ ἐλάλει ὡς δράκων. καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ποιεῖ τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, ἵνα καὶ πῦρ ποιῇ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνειν εἰς τὴν γῆν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, καὶ πλανᾷ τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὰ σημεῖα ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου, λέγων τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃς ἔχει τὴν πληγὴν τῆς μαχαίρας καὶ ἔζησεν. καὶ ἐδόθη αὐτῷ πνεῦμα δοῦναι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἵνα καὶ λαλήσῃ ἢ εἰκὼν τοῦ θηρίου καὶ ποιήσῃ [ἵνα] ὅσοι ἐὰν μὴ προσκυνήσωσιν τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου ἀποκτανθῶσιν⁹.

Ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως, ἡ παράδοσις γιὰ τὸ Θηρίο τοῦ Κορανίου πιθανῶς συνδέεται μὲ τὴν καταστροφικὴ ἐπιδημία πανώλους τῶν μέσων

8. H. Eisenstein, „Bemerkungen zur dabbat al-ard in Koran 34,14 (13)“, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, τ. 79 (1989), σσ. 131-7.

9. Ἀποκ. 13, 11-15.

τοῦ βου αἰῶνος. Ἡ ἐπιδημία πανώλους, ἡ ὁποία σημειώθηκε μὲ ἔτος ἀρχικῆς ἐκδηλώσεως τὸ 542, διαδόθηκε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας μέσῳ τοῦ αἰγυπτιακοῦ λιμένος τοῦ Πηλουσίου στὶς ἐκβολές τοῦ Νείλου καὶ οἱ γεωγραφικὲς ἀπαρχές τῆς ἐντοπίζονται στὴν κεντρικὴ Ἀφρική¹⁰. Ἡ ἐπιδημία προκάλεσε σημαντικὴ ὑποχώρηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὑπολογίζεται ὅτι περίπου τὸ 30-40% τοῦ ἀρχικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ κατὰ τὸν πρῶμο βο αἰῶνα, ἀπεβίωσε¹¹. Ἱστορικὲς πηγές τῆς περιόδου ἀναφέρουν ἕνα ἐξαιρετικῶς ὑψηλὸ ἐπίπεδο θνησιμότητος τὶς ἐπόμενες δεκαετίες, κατὰ τὶς ὁποῖες ἡ ἐπιδημία ἐπανερχόταν, καθὼς οἱ νεκροὶ ἀνέρχονταν σὲ 5.000-10.000 ἄτομα ἀνὰ ἡμέρα¹². Ὑπολογίζεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν νεκρῶν στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ τὸ πρῶτο μόνον κύμα τῆς πανώλους τὸ 542 ἀνῆλθε σὲ 244.000 ἄτομα¹³. Πρόκειται γιὰ ἕνα ἐπίπεδο θνησιμότητος, τὸ ὁποῖο θὰ σημειωνόταν ἐκ νέου στὸν Εὐρωπαϊκὸ χῶρο μόνον κατὰ τὸν 14ο αἰῶνα μὲ τὴ μεγάλη ἐπιδημία τῆς πανώλους, ἡ ὁποία προκάλεσε ἀκόμη ὑψηλότερες ἀπώλειες¹⁴. Ἡ ἐπιδημία αὐτὴ μάλιστα, ἡ ὁποία ἐκδηλώθηκε περὶ τὰ μέσα τοῦ βου αἰῶνα, βιάσει πρόσφατων πορισμάτων συνδέεται μὲ τὴ μεταγενέστερη δραστικὴ ἐξάπλωση τῆς πανώλους κατὰ τὸν 14ο αἰῶνα¹⁵.

Ἡ ἐκδήλωση τῆς ἐπιδημίας προκάλεσε μείωση τοῦ πληθυσμιακοῦ δυναμικοῦ καὶ τῆς δυνατότητας ἀναπληρώσεως τῆς ἀριθμητικῆς ἰσχύος

10. D. Stathakopoulos, "Crime and Punishment: The Plague in the Byzantine Empire, 541-749", στί: L. K. Little (ed.), *Plague and the End of Antiquity: The Pandemic of 541-750*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, σσ. 99-100.

11. H. Kennedy, "Justinianic plague in Syria and the archaeological evidence", στί: L. K. Little (ed.), *Plague and the End of Antiquity...*, ὁ.π., σσ. 87-98.

12. Προκοπίου Ὑπὲρ τῶν πολέμων λόγοι, II, 23,2: «Ἡ μὲν οὖν νόσος ἐν Βυζαντίῳ ἐς τέσσαρας διῆλθε μῆνας, ἤκμασε δὲ ἐν τρισὶ μάλιστα. καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔθνησκον τῶν εἰωθότων ὀλίγω πλείους, εἶτα ἔτι μᾶλλον τὸ κακὸν ἤρετο, μετὰ δὲ ἐς πεντακισχιλίους ἡμέρα ἐκάστη ἐξικνεῖτο τὸ τῶν νεκρῶν μέτρον, καὶ αὐθις πάλιν ἐς μυρίους τε καὶ τούτων ἔτι πλείους ἦλθε».

13. T. H. Hollingsworth, *Historical Demography*, Cornell University Press, Ithaca, NY 1969, σσ. 365-7.

14. F. Retieff & L. P. Cilliers, "The Epidemic of Justinian (AD 542): A Prelude to the Middle Ages", *Acta Theologica*, τ. 26, 2 (2006), σσ. 115-27.

15. K. I. Bos, "Yersinia pestis: New Evidence for an Old Infection", *PLoS One*, τ. 7, 11 (2012), σσ. 1-3.

τοῦ στρατοῦ, ἐρμηνεύοντας σὲ ὀρισμένο βαθμὸ τὶς μακροχρόνιες προσπάθειες τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας νὰ ἀνακτήσει τὴν Ἰταλικὴ Χερσόνησο ἀπὸ τοὺς Ὀστρογότθους (535-554)¹⁶. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πανώλους ἦσαν καταλυτικὰ γιὰ τὴν ἰσχὺ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας¹⁷. Ἡ πανώλης εἶχε εὐρεία ἐπίδραση σὲ ὅλη τὴ χωρικὴ ἐνότητα τῆς Δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου¹⁸.

Ἡ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ λόγω τῆς ἐπιδημίας ἐπιτάθηκε ἐξ αἰτίας τῆς μεταβολῆς τῶν κλιματικῶν δεδομένων κατὰ τὴν πρώιμη μεσαιωνικὴ περίοδο. Ἡ ψύχρανση τοῦ κλίματος σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀναστάτωση, ἢ ὅποια εἶχε προκληθεῖ ἀπὸ τὴ μεταναστευτικὴ εἰσροὴ πληθυσμῶν καὶ τὶς συνεχεῖς πολεμικὲς συγκρούσεις, εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ὑποβάθμιση τῆς ποιότητος τοῦ καλλιεργούμενου ἐδάφους. Ἡ καλλιέργεια ἀμπέλου καὶ ἐλαιῶν, τῶν βασικῶν προϊόντων τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς τοῦ οἰκοσυστήματος τῆς Μεσογείου Θαλάσσης, ἀτόνησε προκαλώντας περαιτέρω διάβρωση τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ ἐδάφους. Ἡ μείωση τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ὑποβάθμιση τῶν ἐμπορικῶν δικτύων, μὲ τὴ σειρά τους, εἶχαν ὡς συνέπεια τὴ γενικὴ ὑποχώρηση τοῦ πληθυσμοῦ στὸν μεσογειακὸ χῶρο. Οἱ ἐξελίξεις αὐτὲς δὲν περιορίστηκαν σὲ μία γεωγραφικὴ περιοχὴ, ἀλλὰ καταγράφονται σὲ διάφορα σημεῖα τοῦ μεσογειακοῦ οἰκοσυστήματος, ὅπως στὴν Ἔφεσο στὴ δυτικὴ Μικρὰ Ἀσία, τὴν Ὀλυμπία στὸν ἐλλαδικὸ χῶρο, τὴ Νόρα στὴ Σαρδηνία καὶ τὴ βόρειο Ἀφρική¹⁹.

16. H. Kennedy, "From Polis to Madina: Urban Change in Late Antique and Early Islamic Syria", *Past and Present*, τ. 106 (1985), σσ. 3-27· ὁ ἴδιος, "The Last Century of Byzantine Syria: A Reinterpretation", *Byzantinische Forschungen*, τ. 10 (1985), σσ. 141-84· D. Stathakopoulos, "Crime and Punishment: The Plague in the Byzantine Empire, 541-749", ὅ.π., σ. 116.

17. D. Ch. Stathakopoulos, *Famine and Pestilence in the Late Roman and Early Byzantine Empire*, Aldershot 2004, σσ. 140-54.

18. L. Conrad, "The Plague in Bilād al-Shām in Pre-Islamic Times", στό: M. A. Bakhit and M. Asfour (eds.), *Proceedings of the Symposium on Bilād al-Shām during the Byzantine Period, Muharram 9-13, 1040. A.H./November 15-19 1983*, Amman 1986, vol. II, σσ. 143-63.

19. C. Delano Smith, *Western Mediterranean Europe: A Historical Geography of Italy, Spain and Southern France since the Neolithic*, London 1979, σσ. 328-92. Πρὸβλ. C. Vita-Finzi, *The Mediterranean Valleys: Geological Change in Historical Times*, Cambridge University Press, Cambridge 1969.

Ἡ ἱστορικὴ παράδοση γιὰ τὸ Θηρίο τοῦ Κορανίου κατὰ πᾶσα πιθανότητα ἀντανακλᾷ τὴν ἀποδιοργάνωση τῶν οἰκιστικῶν μονάδων μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπιδημία πανώλους στὴν Ἀραβικὴ Χερσόνησο.

SUMMARY

About the Beast in the Qur'an

By Ioannis E. Kotoulas, *PhD*
National and Kapodistrian University of Athens

This paper examines the Beast of the Earth (Dabbat al-Ard) in the Qur'an in relation to the historical context that gave birth to this apocalyptic tradition. It is argued that the Islamic tradition of the Beast of the Earth is an influence from Christian apocalyptic texts but also reflects the events connected to the Justinian Plague of the middle 6th century.